

ІСТОРИЧНІ ПОСТАТІ У ПРОЗІ ЮРІЯ МУШКЕТИКА: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ

Світлана Стахівська

здобувачка другого(магістерського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Валерій Башманівський

кандидат філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Портрет героя художнього твору завжди викликав увагу реципієнта. І це не дивно, адже перші загальні враження, риси обличчя, манери та особливості комунікації лишаються актуальними для первинного знайомства читача з героєм. Особливо, коли головним персонажем твору виступає історична постать, яка надає художньому змісту реалістичних рис та відчуття епохи відтвореної у тексті.

Питання ролі та місця портрету в літературних текстах досліджувало багато науковців, серед яких А. Галич, В. Фащенко, Р. Гром'як, Ю. Ковалів та інші. Так, А. Галич зазначає, що портрет це важливий елемент композиції твору, який виконує естетичну функцію, «убирає множинність змістів, наповнюючи їх додатковою символікою» [1, с. 7].

Доречно зазначити, що погляди літературознавців на визначення портрета різняться. Проте нині у наукових колах домінує думка про портрет, як про засіб творення образу літературного героя, а також, як важливий компонент сааме зовнішності персонажа. Так, авторський колектив «Літературознавчого словника-довідника» за редакцією Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка наголошує, що «... портрет (франц. Portrait – зображення обличчя людини на фотографії або на полотні) – засіб характеротворення, типізації та індивідуалізації персонажів. Маючи за основний предмет художнього зображення взаємодію людини з довкіллям, письменники описують зміни зовнішнього вигляду персонажів у конкретних ситуаціях, у взаєминах між ними» [3, с. 546].

Не втрачає актуальності і питання «психологічного портрета». Дослідниця зазначеного літературного явища, Н. Соловйова, наголошує, що психологічний портрет використовується для зображення внутрішнього та духовного стану персонажа, «...у ньому внутрішнє життя, а також психологічні та моральні властивості людини відбиваються якщо й неадекватно, то найбільш певно» [5, с. 9].

Отже, «психологічний портрет» у своїй студії ми трактуватимемо, як важливий засіб характеротворення, типізації та індивідуалізації персонажів.

Цікавим і неперевершеним, на нашу думку, майстром психологічного портрета в українській прозі другої половини ХХ століття є Юрій Мушкетик –відомий письменник та історик, автор численних історичних романів у яких він робить спробу розкрити життя та долі історичних постатей. Ми частково проаналізували деякі зразки історичної прози Юрія Мушкетика і з'ясували, що письменник використовував портрет з метою створення образів своїх персонажів та їх детальної психологічної характеристики. Так, у повісті «Смерть Сократа», Юрій Мушкетик розкриває життя та долю античного філософа Сократа; на фоні історичних подій у Давній Греції він

намагається відобразити реальну природу цього видатного вченого та мислителя, розкрити «... ідею готовності померти без страху за правду». [2, с. 63]. Сократ відомий своєю мудрістю та непересічним методом філософського діалогу. В його розповідях і бесідах знаходили відповіді на питання про сенс життя, справедливість, добро та інші філософські теми. Сократ у трактуванні Ю. Мушкетика репрезентується як історична особистість. Письменник намагається передати духовну сутність та моральну велич цього філософа. Реалістичне зображення життя та долі Сократа допомагає читачам краще зрозуміти його філософські погляди та долю як вченого.

Образ Максима Залізняка у романі «Прийдімо, вклонімося...» Юрія Мушкетика може бути репрезентований із психологічного погляду як складна особистість із амбівалентними рисами. Адже, залежно від конкретних подій та специфіки роману, образ Максима Залізняка може інтерпретуватися через психологічну складову для кращого розуміння його внутрішнього світу та мотивації. Так, під час боротьби з ворогами, Залізник – рішучий, мужній та невтомний борець за волю – справжній народний герой. Але поруч з коханою та дочкою – щира, чуйна, добра людина, яку розчулює зустріч з рідними.

Не обходить автор своєю увагою і постать Івана Мазепи. Так, у творі «Семен Палій» Юрій Мушкетик акцентує увагу реципієнта на рисах, які дають можливість з'ясувати складові психологічної образної системи Івана Мазепи. А саме, акцентуація уваги на комунікації героя твору з іншими персонажами, особливостях рис характеру Івана Мазепи, лідерських складових у характері та поведінці героя, патріотичних переконаннях, меценатських інтересах, тощо.

У романі «Яса» Юрій Мушкетик зосереджується на розкритті образу Сірка. Ключовим аспектом психології головного героя твору Сірка є внутрішній конфлікт. Герой твору переживає багато психологічних труднощів та роздумів: «Ота його крута дума, ота нахмареність – то дума не за себе. Він, може, й радий би позбутися тих думок, та не може. Душа кошового присохла струпами, але під тією шкарупкістю лежала така любов, доброта та щирість, що тому, хто до неї добувався, вистачало її на все життя» [4, с. 276].

Письменник не зупиняється над сталим образом козацького ватажка. Юрій Мушкетик експериментує, вирішує разом із героєм нагальні питання, розкриває внутрішні психологічні переживання Сірка впродовж усього роману. Образ Сірка проходить шлях від молодого хлопця, який шукає своє місце в світі, до визначної постаті, готової до жертв та боротьби за свої переконання. Загальною метою цього психологічного світу є створення живого, багатогранного образу Сірка.

У романі «На брата брат» Юрій Мушкетик звертає увагу на одного з головних героїв твору Івана Виговського. Автор досліджує риси характеру гетьмана, мотивацію дій та вплив на історичний шлях українського народу.

Отже, Юрій Мушкетик у своїх творчих пошуках використовував психологічний портрет, щоб передати та обґрунтувати причини та значимість дій історичних персонажів. Використовуючи психологічний портрет, письменник зміг показати героїв творів максимально справжніми та реалістичними, ознайомивши реципієнтів із важливими сторінками української історії.

Список використаних джерел:

1. Галич А. О. Жанрові модифікації портретного дискурсу в документалістиці ХХ – початку ХХІ ст. : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філолог. наук: 10.01.01 / Луганський нац.ун-т

- ім. Тараса Шевченка. Старобільськ, 2017. 481 с.
2. Ільїна О. В. Вербалізація портретних характеристик Сократа в повісті Ю.М. Мушкетика. Нова філологія. 2022.№ 86. С. 61–67. URL: <http://novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology/article/view/757/712>.
 3. Літературознавчий словник - довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. П. Теремка. Київ : Академія, 2006. 752 с.
 4. Мушкетик Ю. М. Яса. Харків : Фоліо, 2006. – 415 с.
 5. Соловйова Н. До питання психологічної характеристики героя в літературному творі (літературознавчий аспект). Українська література в загальноосвітній школі. 2006. Вип. 6. С. 9-10.